

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010

BAYBURTLU CELÂLÎ'NİN, TORTUM DESTANI VE ERZİNCAN'A AĞIT MANZUMELERİ TORTUM'S SAGA AND AGIT TO ERZİNCAN POEMS OF CELALİ FROM BAYBURT

Serhan Alkan İSPİRLİ*

Özet

Bu çalışmada Bayburtlu Celâlî hakkında bilgi verilmiş, şairin "Tortum Destanı ve Erzincan'a Ağıt" isimli manzumeleri dikkatlere sunulmuştur. Tortum Destanı okunduğunda 1889 da Tortum'da yaşanan heyelanın şairi derinden etkilediği görülür. Yine bir yazma nüshadan hareketle bugünkü alfabemize çevirdiğimiz 1888 Erzincan depremi ile ilgili "Erzincan'a Ağıt" isimli manzumenin tam metni verilmiş, bu manzumenin şaire ait olup olamayacağı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bayburtlu Celâlî, Tortum, Destan, Hinzorik Köyü, Heyelan, Erzincan, Ağıt, Deprem, Erzurum.

Abstract

In this study, information was given about Celali from Bayburt and his poems entitled "Totum saga and agit to Erzincan" were presented. When Tortum'saga was read, it can be seen that the landslide occurred in Tortum in 1889 affected the poet deeply. Also, the full text of a poem about 1888 erzincan earthquake titled "agit to Erzincan" that we translated into our current alphabet from a manuscript was presented and whether this manuscript can be belonged to the poet was discussed.

Key Words: Celali from Bayburt, Tortum, Saga, Hinzorik Köyü, landslide, Erzincan, Ağıt, Earthquake.

Karadeniz olsa aşıkın aşkı
Yüksektir yaylamız coşamaz burada
Bir yiğit ne kadar kahraman olsa
Karlı dağlar vardır aşamaz burda

Bayburt'un merkeze bağlı Ozansu (Tahsini) köyünde 1850 yılında dünyaya gelir. Asıl adı Ahmet'tir. Babası Abuş, Nasuhoğulları, annesi ise Kerimoğulları ailesindedir. Kadir isminde bir erkek kardeşinin olduğu söylenir.

Küçük yaşta babasını kaybeden iki kardeş dayıları tarafından büyütülür. Ancak Celâlî ve kardeşinin bakımını üstlenen dayıların daha sonraları iki kardeşe annelerinden kalan mirası vermemesi Celâlî'nin şiirlerine yansacaktır:

---

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı ABD., Öğretim Üyesi

İl konmasın meskenime yurduma
Alev almış gam firâşım andadır
Hiç yanmasın âvâzıma virdime
Ezel başta zehr ü aşım andadır

Bâdeler yandıran aşk ocağıdır
Bülbül eğlencesi gülşen bağıdır
İflah etmez Koçkoyan'ı dağıdır
Pervâneli misket taşın andadır

İbret alan gülşenime girmesin
Dest uzatıp gonca femin dermesin
Celâlî dârıma meyil vermesin
Saçmalanmış âh ateşim andadır (Kurnaz ve Tatçı, 2000: 164-165)

Geçimini çobanlık, rençperlik, bahçıvanlık yaparak sağlar. Yoksulluk içinde yaşamıştır. İrticalen sazsız şiir söyler. İlk şiirini 14 yaşında ümmi iken söylemiştir. Bununla ilgili şöyle bir rivayet anlatılır:

“Celâlî, on dört yaşında çobanlık yaparken, bir kaya dibinde uyuyakalır. Rüyasında bir pir gelerek bileğine bir bilezik takar ve ona Celâlî mahlasını verir. Ahmet, bundan sonra Celâlî mahlasıyla şiirler söylemeye başlar.

İçine düşen aşk ateşinin etkisiyle yerinde duramayan Ahmet, sığırları vaktinden önce köye getirir. Köy hocası bunun sebebinin sorunca, ona bir şiirle cevap verir. Rivayete göre, onun söylediği ilk şiir budur. Şiirde geçen “Pir destinden nûş eyledim bu âbî” mısraı, onun bâdeli âşıklardan olduğunu düşündürmektedir:

Bir peri aşkından dîvâne oldum
Çağladı gözyaşım akıyor hocam
Erenler şâhından bir nâme aldım
Dilim ezber etmiş okuyor hocam

Pir destinden nûş eyledim bu âbî
Anda açılmıştı aşkın kitâbı
Yegân yegân sor ki verem cevâbı
Bugün gam kervânım kalkıyor hocam

İndim seyr eyledim irem düzleri
Kudretinden sürmelenmiş gözleri
Oturmuş bir bölük hûri kızları
İbrişimden halı dokuyor hocam

Bir yere cem' olmuş kırklar erenler
Bir bakışta arşı kürsü görenler
Devâsız dertlere dermân verenler
Her biri bir derse bakıyor hocam

Yakdı Celâlî'yi bu aşkın nârı
Sağ başta durmuştu kırkların piri
İçlerinde gördüm Horasan eri
Hû çekende cânlar yakıyor hocam” ((Kurnaz ve Tatçı, 2000: 5-7)

14 yaşında iken meşhur Sünür Medresesi'ne öğrenim görmek üzere gider. Burada Hacı Hoca lakabıyla bilinen Müderris Hasan Efendi'den dersler almıştır.

Hazâinin sır sandığın açanın
Vâris-i enbiyâ kadri yücenin
Nesli melek mâhi Hacı Hoca'nın
Yoluna baş u cân koyanımız var

....

Şair 19 yaşında iken Ozansu (Tahsini) köyünden evlendiği hanımını kaybeder. Artık yoksulluğuna ortak olan kundakta bir oğlu vardır. Celâlî'nin eşi için söylediği ağıt dikkate değer güzelliğidir:

Ev bark yapmak için tenli mereği
Düzüp kotardığın tepir eleği
Şu gavdan yaptığın tecir tereği
Divân-ı Bâri'ye yâdigâr götür

Elinle ördüğün çöpür ağını
Kâhan eylediğin kelem bağını
Gabal biçtiğimiz sap orağını
Al ulu Tanrı'ya bergüzâr götür

Yetim gömleğini diken iğneyi
Her gün yal verdiğin topal ineği

Ayran topladığın şu ak küleği
Mahşer yığnağına sakla sar götür (Haşlak, 1963: 30)

...

Celâlî bebeğini kayınvalidesine teslim eder. Çevre illeri ziyaret eder, Erzurum, Erzincan, Elazığ illerine gider. Buralarda şair meclislerinde bulunur.

Bayburt'un merkez köyü Söğütlü (Hindi)'den Leyla isminde bir hanımla ikinci evliliğini yapar. Bu evlilikten "Bahri" adında bir oğlu olduğu söylenir. Şair Söğütlü (Hindi) köyünden şöyle bahsediyor:

...
Celâlî bu tarih taşı Hindi'nin
Hind'e bedel, her kumaşı Hindi'nin
Konağı aşçısı aş Hindi'nin
Cennet'te Rıdvan'ı hayret ederler (Haşlak, 1963: 32)

Leyla Hanım'ın Ozansu (Tahsini)ya gelin gelişi de şair tarafından söze dökülür:

Sunam hangi bağın ayva narısın
Bahçeler ummanı sen safa geldin
Bendeki bülbülün gül ensarısın
Gönlümün gülşeni sen safa geldin (Haşlak, 1963: 33)

...

Bir ara Leyla Hanım'la bir dargınlık yaşayan Celâlî, Leyla'nın Hindi köyünün yolunu tutması ile derdini şöyle ifade eder:

Çekmiş gam kervanın yük tutmuş Leylâ
Gözüne aldirmiş pek ırakları
Vardım ki oturmuş hicran köşküne
Dağıtmış başından hep çirakları

...

Aruz vezni ile de şiirleri vardır:

Biz harâbat ehliyiz kâşanemiz virânedir
Sâlik-i pîr-i muganni tekkemiz meyhanedir
Pîrimiz var arımız yok bu melâmethanede
Ta'n-ı âlemden ne gam gamharımız peymanedir

¹ Bu koşma Bayburtlu Zihni'nin:

Yıkılmış çadırların göç etmiş Leyla
Vardım ki boş kalmış yar otakları
Dağı mesken etmiş biçare Mecnun
Akıtmış gözünden kan ırmakları

Sözleri ile başlayan koşmasına naziredir.

Aşağıdaki şiir ise muvaşşah'tır:

Elif, Allah'ın kânı
Be, Bağdat'tır mekânı
Te, Tanrı'nın aslanı
Abdulkadir Geylânî

Se, sabittir sözünde
Cim, cemali yüzünde
Ye, hayatı ibninde
Abdulkadir Geylânî

He, Huda'nın yapısı
Dal, diyanet kapısı
Zal, zelilin tapısı
Abdulkadir Geylânî

Re, rahmi gayet çoktur
Ze, ziyadesi uludur
Sin, sefinem doludur
Abdulkadir Geylânî

.....

Narmanlı Sümmani'nin Celâli Baba için söylediği şu şiir her iki şairin aralarındaki dostluğun güzel bir vesikasıdır, Sümmani Celâlî'yi "aşkın nehri" olarak vasıflandırır:

...
Hafız gider isen Bayburt şehrine
İnşallah dalarsın ilmin bahrine
Sümmani'den selam "aşkın nehri"ne
Tapşır Celâlî'ye emanetimiz (Haşlak, 1963: 79)

"Celâlî'nin beni şu karşı tepeye defnedin, Ruslar buraları işgal edince mezarımı çiğnemesinler diye mezar yerini vasiyet ettiği ve keramet gösterdiği rivayet edilmektedir." (Doğan, 1999: 297)

Nedir bu sevdalar serde ilahi
Bende yanarım ağlayanım il oldu
Hicran döşeğinde müşkül hâlîm var
Ağlamaktan didelerim kan oldu

Kavim kardeş yüz çevirdi yanımdan
Daha sormaz oldu ad ü şanımdan
Ol kadar usandım tatlı canımdan
Her bir günüm bana birer yıl oldu

Sâki son câmından sundu zülâlim
Gelsin o vefasız helallaşalım
Bugün Celâlî'ye gel ha gel oldu (Haşlak, 1963: 89)

Bu koşmanın Celâlnin ölüm döşeğinde söylediği son koşma olduğu belirtilir. Hakkında pek çok güzel hatıranın bugün dahi dilden dile nakledildiği şair, 1915 tarihinde köyünde ölür. Mezarı Ozansu (Tahsini) köyündedir.

HİNZORİK HEYELANI (1889) VE ERZİNCAN DEPREMİ (1888)

Bu çalışmada Celâlî Baba'nın doğal afetlerle ilgili olan iki manzumesi ele alınmıştır: Birincisi Hinzorik Köyü heyelanı ile ilgili olan "Tortum Destanı, diğeri ise "Erzincana Ağıt " isimli manzumesidir.

Celâlî, kimi zaman annesinden düşen mal varlığını vermeyen akrabalarına, kimi zaman bir dostunun ölümüne, kimi zaman eşi ile aralarında yaşanan bir dargınlığa, ... pek çok konuda şiirler söyler. Sosyal olaylar, örneğin Erzurum'un Tortum ilçesinde Hınzörük Köyünde (Taşoluk) 1889 yılında yaşanan ve çok sayıda kişinin ölümü ile sonuçlanan heyelan Celâlî'nin şiirine konu olur.

“Tanzimat'ın ilk yazımlarından olan Erzurum eyaleti defterinde, Tortum kazası da bulunmaktadır. Bu deftere göre, Tortum kazasında Hınzorik adında iki köy bulunmaktadır. Bunlardan birinin adı Hınzorik-i Küçük diğerinin ismi de Hınzorik-i Ulyâ yani Yukarı Hınzorik'tir. İşte Küçük/Aşağı Hınzorik adıyla kayıtlı olan köy, 1889 yılında büyük bir heyelana maruz kalarak hemen tamamı çamurlara gömülen köydür...

Eskiden adına Aşağı Hınzorik veya Küçük Hınzorik denilen bugünkü Taşoluk, Erzurum ilinin Tortum ilçesine bağlı bir köydür. Tortum ilçe merkezine 54 km. mesafededir. Heyelanın yaşandığı tarihte Tortum'un merkezi Nihah'a 57 km. uzaklıkta olan Aşağı Hınzorik (Taşoluk) köyü, Tortum ilçe merkezinin güneyinde ve Erzurum il merkezinin kuzey doğusunda yer almaktadır...

Aşağı Hınzorik (Taşoluk) köyü, Tortum çayı kenarında yer alan vadi köylerinden tamamıyla farklı bir köydü. Narman kazasına yakın olması dolayısıyla, buranın köylerine benzeyen dağlık, genellikle ufak tarım ve hayvancılıkla geçimin sağlandığı bir yerdir. Heyelanın yaşandığı Hınzorik (Taşoluk), Devre dağının eteğinde kurulmuş eski bir yerleşme idi. Hınzorik adıyla anılan öbür köy ise, Tortum'un merkezi olan Nihah'a daha uzak, ancak heyelan sahasına yakın bir yerde bulunmaktaydı. Yukarı veya Büyük Hınzorik de denilen bu köyün şimdiki adı Yamankaya olup Tortum'un kaza merkezine 10 km. mesafededir...” (Tozlu, 1997: 106-111)

TORTUM DESTANI

Cilvesi tükenmez perverdigârın
Yahşi günlerimiz yamana gitti
Çekti Kûh-ı Kaf'tan Tortum damarın
Yüz altmış nüfusla kaç hane gitti

Kûh-ı cebel destûr aldı pîrinden
Kudret tığı değdi koptu yerinden
Bilmem cân u cânân hep birbirinden
Ayrı düştü yoksa yan yana düştü

Sefer etti bize cebeli billâh
Okudu kâmiller farz-ı bismillah
Halâik çağrışır el-aman Allah
Sanki Nuh devridir tufana gitti

Cuma'dan çıkınca kavim kardaşlar
Horasan döşeli binalar taşlar
Kuzu büryaniyle baharlı taşlar
Bir anda hak ile yeksâna gitti

Medrese mescitler beyt ü binalar
Nice serv-kamet melek simalar
Dâvudî sedalar şirin edalar
Herbiri belirsiz bir yana gitti

Yıkıldı Hınzörük toprağı kanlı
Aradık bulamadık bir tane canlı
Nevreste gelinler taze nişanlı
Kanlı duvağıyla divana gitti

Celâlî bu dertten ziyademiz var
Ehl-i aşk olana ifademiz var
Yirmi dört nefer de piyademiz var
Bilmeyiz onlar da ne yana gitti

Meleşir koyunlar gelmez kokusu
Oynadı yerinden koptu yazısı
Kenarda köşede kaldı bazısı
Baba oğlun Hakk'a emanet etti

Sırma saçlarını tarayıp örme
Geldi Devre dağı kaç aman durma
Güzeller sultanı Gülşan'ı sorma
Darûdan bekâya azimet etti (Haşlak, 1963: 33-35) (Tozlu, 1997: 106-107)

Manzumede, son iki dördlüğün dördüncü mısralarının daha önceki dördlüklerin dördüncü mısralarıyla aynı kafiye ve redifle olmayışı dikkat çekicidir. Salim Haşlak, Halk Ozanı Bayburtlu Celâli isimli eserinde bu destanla ilgili olarak son iki kıtayı Celâli'nin köylüsü Veli Aydın'dan aldığını, son mısraları asıl destana uymadığı için ayrı olarak değerlendirdiğini belirtir. (Haşlak, 1963: 35)

“Hinzorikliler heyelandan evvel özellikle Devre dağının bazı yerlerinde kaymalar olduğunu görmüş ve yetkili mercilere haber vererek köylerinin başka bir yere taşınmasını talep etmişlerdir. Tortum kaymakamlığından gerekli izni alan köylüler taşınmak için hazırlık yaptıkları sırada felaket meydana geldi ve taşınmayı gerçekleştiremeden Hinzorik köyü korkunç bir çamur yığınının altında kaldı. Cuma günü öğleye yakın bir zamanda meydana gelen bu heyelan bir köyü tamamen yok ettiği gibi bir çok insan ve hayvanın da ölmesine sebep oldu...

Devre dağının bilhassa doğu tarafından gelen çamur seli, kıyameti andıran dehşetli bir gürültü ve deniz dalgaları gibi toz bulutları savurarak koca bir köyü tarihe karıştırdı. Toplam 230 kişinin yaşadığı Aşağı Hinzorik köyünde, heyelan sonucu 145 kişi vefat etti. Bunların 85'i bayan ve 40'ı erkekti. Hayatta kalan erkekler 48 kişi iken bayanlardan 31'i ancak kurtulabilmiştir. Yani heyelan sırasında köyde bulunan 224 kişiden 79 kişi sağ kalmıştı. Diğer taraftan olay esnasında köyde bulunmayan 6 kişi de eklenirse, toplam 85 kişi kurtulmuş demektir. Bunun yanı sıra 726 hayvan telef olmuş 240 kalem eşya da çamur deryasına gömülmüştür.” (Tozlu, 1997: 113)

Celâli, Tortum Destanı'nda bu olayı oldukça canlı tasvirlerle anlatır. Celâliye ait olan ikinci manzumemiz ise “Erzincan'a Ağıt” ismini taşımaktadır. . Üzerinde çalıştığımız eserin nüsha tavsifi şöyledir: Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonunda, 202x150, 170x130 mm ebadında, 5 yaprak, 19 satır, rika yazısıyla, çizgili defter kağıdına, ciltsiz olan yazma, 06Ml.Yz.A 4668 arşiv numarası ile Celâli Baba adına kayıtlıdır. Eser 159 mısradır, aa, bb, cc, ... şeklinde kafiyelenmiştir. Bu yazmayı Arap alfabesinden Latin alfabesine aktardığımızda, eserin Erzincan depremi ile ilgili olduğu görülmüştür. Erzincan Türkiye'nin en etkin tektonik alanlarından birinde bulunduğu tarih boyunca birçok kez deprem görmüş ve yıkılmıştır. Bu depremlerin bazıları 1047, 1457, 1583, 1666, 1784, 1888, 1930, 1939'da olanlardır. Yazmanın sonundaki 10. 7. 1940 istinsah kaydı, “Erzincan'a Ağıt” manzumesine konu olan depremin şairimizin ölüm tarihi olan 1915 dikkate alındığında 1888 Erzincan depremi olduğu kanaatini uyandırmıştır. Bu nedenle bu manzumenin 1915'te vefat eden şairimizin vefatından çok sonra yazıya geçirildiği düşünülmeli yerinde olur.. Ancak manzumenin 145., 113., ve 114. mısralarında Atatürk'ten, İsmet Paşa'dan, cumhuriyetten söz edildiği görülmektedir.

1915 yılında vefat eden şairin, Atatürk'ten, cumhuriyetten ve İsmet Paşa'dan bahsetmesi mümkün değildir. Bu manzume ile ilgili olarak bu sebeplerle şunlar söylenebilir:

1. Evet, “Erzincan'a Ağıt” manzumesi 1888 Erzincan depremi ile ilgilidir, Bayburtlu Celâli'ye aittir. Ancak şairin ölümünden çok sonra yazıya geçirildiği için 1939 Erzincan depremi ile ilgili mısralar müstensih tarafından daha sonra Celâli'ye ait olmadıkları halde 1888 ve 1939 depremlerinin hatıralarının hala canlı oluşları nedeni ile her iki felaket bir çatı altında birleştirilerek esere ilave edilmiştir.
2. Hayır, eser Celâli'ye ait değildir. Eserin 159. mısrasında geçen “Sivaslı” ifadesi dikkate alındığında “Erzincan'a Ağıt” manzumesi, belki de “Sivaslı” mahlası ile yazan bir başka şaire veya 1939 Erzincan depremini anlatan bambaşka bir şaire ait olabilir.
3. Özellikle 112. mısraya kadar Celâli'ye ait olabilme ihtimali de yüksek olan bu manzumenin 113. mısradan sonrası bir başka şaire ait olduğunu da düşündürür.

“Erzincan’a Ağıt” manzumesindeki üslup Bayburtlu Celâli’nin diğer manzumeleri ile karşılaştırıldığında, üsluplar arasında belli başlı çok farklılığın olmadığı görülecektir. (özellikle başından 112. mısraya tadar) Müstensihin manzumede söz konusu edilen mısraları, 1888 ve 1939 da Erzincan depremlerinin yurt içinde uyandırdığı infial nedeni ile ilave etmiş olduğunu düşünmekte akla uygun görünmektedir. Yani söz konusu ağıtta 1888 depremini dile getiren Celâli’den başka, 1939 depremi ile ilgili ağıt söyleyen bir başka şairin ilave mısraları da vardır! Elimizdeki nüshanın başlığı “Erzincan’a Dair Manzumeler” dir. Bu ifade de kanaatlerimizi doğrulayan mahiyettedir. “Erzincan’a Ağıt” isimli manzume şöyledir:

Erzincan’a Dair Manzumeler

Celâli Baba’nın Sûzişli Manzumesi

Erzincan Erzincan canım Erzincan
Halsiz mi kaldın öksüz Erzincan

Sana ağlamayan yürekler taşdır
Ölenler kâmilen bize kardaşdır

Küçükler yavrumuz analar bacı
Çıkmaz içimizden bizim bu acı

Duvaklı gelinler kınalı kızlar
Andıkça onları yürekler sızlar

Tam uykuda iken bayanlar baylar
Çıkardı çığlıklar koptu vay vaylar

Damlar çökdü masumların başına
Kardaş bakmaz oldu öz kardaşına

Canını kuvvet-i narla attı dışarı
Zifiri karanlık soğuk dışarı

Başladı en soğuk günde hareket
Birdenbire düpdüz oldu memleket

Köylülere asker açmasaydı yol
Geçemezdi kardan tipiden bir kul

Kendini kurtaran kahraman oldu
Bu acı felaket pek yaman oldu

Erzincan Erzincan güzel Erzincan
Nerde kaldı seni şenleten insan

Gece gündüz sana bakanlar nerde
Senin ocağını yakanlar nerde

Nerde bülbül gibi şakrayan dudak
Hani ya derdi için yapanlar adak

Hani tarlasını ekip belliyen
Hani ateş üstünde bıçak bileyen

Elbisen olsa da giyen kalmamış
Bağda üzümle yiyen kalmamış

Betondan binalar taşdan saraylar

Nerde yaptıran o zengin baylar

Hani konağında direğin ayru
Hani kucağında uyuyan yavru

Nerde askerlerin seni koruyan
Hani hemşehrilerin seni arayan

Mektepli yavrular düşmüş cansız
İmana gelirdi gören imansız

Hani kitapların okuyan yok
Hani tezgâhların dokuyan yok

Nerde parasına güvenen zengin
Hani o güzeller sözleri geçkin

Hep cansız düşmüş kadın koca
Hizânlar üstüne yuvarlanınca

Nerde kafeslerin bülbüller ötmez
Hani ocakların dumanı tütmez

Nerde göğüs geren o hayranların
Kaldı adları o kahramanların

Dağ gibi yığılmış cansız cesetler
Gururlar kırılmış sönmüş cesetler

Ne hamam kalmışdır ne de külhancı
Toprağa gömülmüş yerli yabancı

Sarîr-gamı ağzında kalan bebekler
Beşikde boğuldu nazlı melekler

Fırınlardan yok nerde ekmekçi
Acından kıvrandı sağ kalan ekmekçi

Şanlı hükûmet yardıma koşdu
Aç kalanların ekmek diye koşuşdu

Kasaba, bakkala bak da berbere
Ahireti boyladı hep birdenbire

Ne ocaklar sönmüş konak içinde
Binlerce aile toprak içinde

İpissiz bir şehir koskoca meydan
Evler baştanbaşa birer kabristan

Erzincan Erzincan şirin Erzincan
Şehirler içinde kaldın mı bîcan

Nerde idin memleket batıyor
Hani azaların hepsi yatıyor

Hani ahırlarında at kişnemesi
Hani çobanlarda kavalın sesi

Muallim mühendis memur doktorlar
Müfettiş polisler nerde yokdurlar

Hani dükkânında çalışan tâcir
Bütün dünya senin hâline acır

Ne mescid kalmıştır ne bir minâre
Dört gözle bakılan bizim diyâra

Hafik Espiye Zara Koylasar²
Hareketle hâlâ sallanır Niksar

Reşadiye Erbaa bir de Suşehri
Bitirdi bunları Allahın kahrı

Çarşamba Amasya Tokat Giresun
Hepsi yaşlıdır gönülleri hüziün

Kazada kaymakam şehirde vali
Uyku yüzü görmez bütün ahali

Uykuda ölümü tadan dilberler
Hurdahaş olup yatan rençberler

Tatlı uykuda acı bir tipi
Gafil avlayan katil bir avcı gibi

Tarraka kopardı çıktı patırdı
Bir anda hep şehirleri batırdı

Mangaldan sobadan çıkan ateşler
Yakar cayır cayır insanı haşlar

Gümnamız her birinden daha acıdır
Bir de bu yangınlar canı acıdır

Ölenler bir değil on bin kişidir
İnim inim inler her kim işidir

Diri kalan varsa o da yaralı
Dermanları yoktur başları belalı

Kimi çarpılmışdır kimisi sersem
Kimi şaşırılmış bir akıllı desem

Yaralılar sızlar hastanelerde
Anam babam kardeşlerim nerede

Kızgın sular çıkmış dağlar kavuşmuş
Yollar kapanmış kayalar uçmuş

Bu kadar felaketin var mıdır yeri
Kimdir sallayan bu koca yeri

Firkat pek acı derin bir yara
Ölene cereme çek var mı bir çare

---

² Koyulhisar

Bu acıyı duyan coştukça coşar
Sana yardım için her millet koşar

Ağlama Erzincan ağlama zinhar
Altundan yapa bir cumhuriyetin var

Def olsun hareket sağ olsun İsmet
Olursa hakkıyla ediyor hizmet

Haydi bugün sana biz ağlayalım
Yarın biz kimlere bel bağlayalım

Hareket sancısı bizi eziyor
Bugün insan deli gibi geziyor

Bu hareket bizi sıkdıkça sıkır
Akıl zivanadan dışarı çıkar

Bir kimse var mı canından emin
Yarına çıkmayı kim eder temin

Kurtar ulu Tanrı sen Türkiye'yi
Düşmanlara ver sen bu fırtınayı

Hâlâ yas tutar bütün memleket
Gösterme bir daha böyle hareket

Bize ders olsun da böyle vesile
Hakdan yemeyelim ikinci sille

Mimarların göğe çıkar ahı
İmdada yetiş ey lutf-ı ilâhi

Bizi uyandırısın bu felaketler
Sızlattı yüreği bu musibetler

Sen ister çadır kur ister baraka
İster yakına git ister ırağa

Allah'ın dediği mutlak olur
Mukadder ne ise yerini bulur

Kaçarlık göçerlik ihtimali yok
Mülk kendisinindir kimsenin malı yok

Tanrının yok mudur her işte eli
Tabiat yapıyor diyenler deli

Tabiat dediğin ateş su toprak
Dime ki bunlar da Tanrıya ortak

Yaradan değil mi o tabiatı
Atatürk'e veren o cesareti

Yakmayı ateşe batmayı suya
Vermiş de kendisi girmiş pusuya

Kaldıran indiren bindiren o
İnsan sana koşar arada fark bu

Tabiata koşma Allaha yalvar
Aman yarab dünya bize oldu dar

Kullar azmadıkça Halık yazmamış
Memurlardan başka var mı azmamış

Hırpalanır daim nefesine uyan
Her şeyden gerü müdür gafil uyuyan

Ey ulu Tanrımız ey rahmeti bol
Kulların şaşırıldı sen göster bir yol

Hareketten hala yaşlıyız yaşlı
Erzincan ibretidir uyan Sivaslı
1940/7/10

SONUÇ

Bu çalışmada Bayburtlu Celâlî'ye ait iki eser; Tortum Destanı ve Erzincan'a Ağıt isimli manzumeler incelenmiştir. Erzincan'a Ağıt isimli manzume Arap alfabesinden Latin alfabesine çevrilerek verilmiştir. Yazmanın istinsah kaydının 1940 tarihine işaret etmesi ifade edilen eserin Celâlî'ye ait olup olmayacağı konusunda problem oluşturmaz. Söz konusu ağıtının şairimizin ölümünden (1915) sonra yazıya geçirilmiş olduğunu düşündürür. Ancak manzumenin 145., 113., ve 114. mısralarında Atatürk'ten, İsmet Paşa'dan, cumhuriyetten söz edildiği görülmektedir. Bu noktada ağıtın 1939 Erzincan depremi ile ilgili olup olmadığı, bu durumda da Celâlî'ye ait olup olmadığı tartışılması gerekir. Manzumenin başlığı "Erzincan'a Dair Manzumeler, Celâlî Baba'nın Suzişli Manzumesi"dir. Bu yüzden manzumenin 1888 Erzincan depremi için Celâlî Baba tarafından söylenen bir ağıt ve 1939 Erzincan depremi ile ilgili olarak bir başka şairin söylediği ağıtle birleştirilmiş olduğu ancak müstensihinin ikinci bir başlık koymadığı fikri uygun düşer. Belli bir kısmı Celâlî'nin 1888 Erzincan depremi ile söylediği bu manzumenin (özellikle 112. mısraya kadar), belli bir kısımdan sonrası da (özellikle 113. mısradan sonrası) muhtemelen bir başka şaire ait olmalıdır. Muhtemelen de bu şair, manzumenin son mısrasından da anlaşılacağı üzere "Sivaslı" mahlasını kullanmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Naim (1973), *Halk Edebiyatı*, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- AYTAŞ, Doç. Dr. Gıyasettin(1998). "Aşk Çağlayanı Bayburtlu Celâlî ve Şiirlerine Yansıyan Hayat Hikâyesi", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 6.
- DOĞAN, Ahmet(1999). *Bayburtlu Celâlî Baba, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Şiirleri*, Trabzon: KTÜ Yayınları.
- GÜLEÇ, Hamdi (16 Ağustos 2009). "Bayburtlu Celâlî'nin Sanatı", *Bayburt Postası*.
- GÜLEÇ, Hamdi(1987). *Bayburtlu Celâlî -Hayatı, Sanatı ve Şiirleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HAŞLAK, Salim (1963). *Halk Ozanı Bayburtlu Celâlî*, Ankara: Dernek Yayınları.
- KIRTAN, Mahmut (1998), *Bayburtlu Şairler*, Ankara: Bayburt Töre Folklor Eğitim Merkezi Yayınları No:1.
- KURNAZ, Cemal, TATÇI, Mustafa(1998). *Aşk Çağlayanı Bayburtlu Celâlî*, Ankara: Reyhan Yayınları.
- KURNAZ, Cemal –TATÇI(2000). *Mustafa Bayburtlu Celâlî ve Şiir Dünyası*, Ankara: MEB Yayınları.
- SEVENGİL, Refik Ahmet (1965). *Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri*, İstanbul: Atlas Kitabevi.
- TOZLU, Selahattin (1997). "Hinzorik (Taşoluk) Köyü- Tortum Heyelanı (1898)", *Akademik Araştırmalar*, Sayı 4: Erzurum, s.106-119.
- YANBEĞ, M.Kemal (1963). *Bayburtlu Celâlî Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti.
- YARDIMCI, İlhan(1991). *Şen Ol Bayburt*, Bayburt Folkloru, İstanbul: Bayburt Hasret Yayınları.

EK: Celâlî Baba'nın Kabri Ozansu (Tahsini) Köyü

